

Rewilding cruciaal voor leven op aarde in opwarmend klimaat

Rewilding is relevanter dan ooit, nu de natuur te maken krijgt met grote veranderingen die door de mens worden veroorzaakt en haar veerkracht harder dan ooit nodig heeft.

Rewilders herstellen ecosystemen. Dat doen ze door de natuur in staat te stellen te functioneren zoals de natuur dat miljoenen jaren deed, voordat de mens essentiële onderdelen uit ecosystemen haalde. De praktijk van rewilden betekent tijd en ruimte geven aan natuurlijke processen, de interactie tussen planten, dieren, bodem, water en hun landschap mogelijk te maken en het faciliteren van dynamiek. Dit maakt het landschap rijker en diverser. Het doel van rewilding is de menselijke controle en de druk op natuur tot een minimum te beperken en natuurlijke processen weer leidend te maken in natuurgebieden. Rewilding is toekomstgericht. Het focust niet op een eindbeeld maar op ecosystemen die zelfregulerend zijn en continue in beweging.

Rewilding is onmisbaar omdat het de impact van klimaatverandering helpt opvangen. Rewilding helpt broeikasgassen vast te leggen (of vast te houden) en vergroot de veerkracht van ecosystemen.

Pleisters plakken

De natuur staat al decennialang bekend als 'spons' die broeikasgassen als CO₂, methaan en lachgas kan vastleggen in bodem en bos. Ontbossing werd sinds de jaren '70 van de vorige eeuw door wetenschappers vooral gekoppeld aan biodiversiteitsverlies, maar ook aan het groeiende gehalte van broeikasgassen in de atmosfeer door een verstoring van de natuurlijke koolstofcyclus en daarmee aan de opwarming van de aarde. In 1979 werd in een beroemd geworden Amerikaans klimaatrapport (het *Charney Report*) ontbossing genoemd als versterkende factor van het klimaatprobleem. In de jaren '80 werd onderzoek naar de rol van bossen specifiek. Halverwege de jaren '80 verschenen studies die kwantificeerden hoeveel CO₂ uit ontbossing kwam. Toen het *Intergovernmental Panel on Climate Change* (IPCC) in 1988 werd opgericht en daarmee een nieuw VN-orgaan de laatste wetenschappelijke inzichten over de opwarming van de planeet structureel verzamelde en beoordeelde, werd het ook voor journalisten duidelijk dat er nog een tweede oorzaak was van het versterkte broeikaseffect. Met de *Earth Summit* in 1992, de VN-top in Rio de Janeiro, landde het inzicht via de media ook bij het grote publiek: fossiele brandstoffen zijn de hoofdoorzaak van het klimaatprobleem, nog eens versterkt door ontbossing.

Door wereldwijde natuurvernietiging verdwijnen overal ter wereld complexe zelfregulerende ecosystemen. De pleister op deze levende planeet bedreigende wond was decennialang niet *ecosysteemherstel*, maar het *planten van bomen*. Anno 2025 bestaat ongeveer 30% van de bossen op Aarde uit intensief beheerde monocultuurplantages, wat ten koste gaat van het behoud van de biodiversiteit, koolstofopslag en de stabiliteit van ecosystemen.

Van bomenplanten naar systeemherstel

Begin jaren '90 was voor een groep wetenschappers en natuurbeschermers duidelijk dat een antwoord op de te grote druk die mensen op het klimaat en milieu legden, gezocht moest worden in het herstel van zelfregulerende ecosystemen, naast de focus op de bescherming van specifieke soorten, het planten van bomen of focus op één aspect van broeikasgasvastlegging in monoculturen.

De praktische oorsprong van rewilding

De 'grote vier' rewildingprojecten – groot in termen van invloed op de wetenschap, de praktijk en het publieke bewustzijn - zijn de Oostvaardersplassen, Yellowstone National Park, Pleistocene Park en Mauritius. Ze worden alle vier gekenmerkt door 'inductief redeneren'. Deze wetenschappelijke methode begint met observaties en incidenten en vormt op basis daarvan logische generalisaties en theorieën. Zo ontstonden er nieuwe theorieën en benaderingen hoe de natuur zelfregulerend, zonder invloed van de mens, werkt¹. Het herstel van abiotische en biotische natuurlijke processen, zoals beken weer laten meanderen, uiterwaarden weer laten overstromen of de herintroductie van verdwenen soorten predatoren en grote grazers leerden wetenschappers veel over hoe de natuur functioneerde voordat de invloed van de mens het functioneren fors beïnvloedde. Met als doel om complexe ecosystemen te herstellen die zelfregulerend zijn. Rewilding is anno 2025 uitgegroeid tot een gangbare benadering in natuurontwikkeling en -behoud. Sinds de term voor het eerst in druk verscheen in het begin van de jaren negentig, zijn er meer dan 450 wetenschappelijke artikelen over rewilding gepubliceerd². De bewijslast dat (en hoe) rewilding werkt groeit snel.

Toenemend belang van de rewilding-boekhouding

Alle aandacht ging sinds de jaren '90 vooral naar het herstel van de natuurlijke processen en wat de positieve gevolgen voor de natuur zijn en hoe rewilding een *nature based solution* is en kan zijn voor maatschappelijke uitdagingen. De positieve gevolgen waren met het blote oog niet te missen. Ook is vrij makkelijk vast te stellen dat rewildingprojecten de koolstofcyclus beïnvloeden en ecosystemen helpen om beter bestand te zijn tegen klimaatverandering door bijvoorbeeld grote herbivoren en roofdieren te herintroduceren. Sinds enkele jaren is er grote belangstelling voor een precieze koolstofadministratie: welk hersteld natuurlijk proces hóeveel koolstof vastlegt en hoe groot de bijdrage daarmee is aan het herstel van de koolstofcyclus. Dat herstel van de koolstofcyclus zoals deze functioneerde voordat de mens de planetaire grenzen³ overschreed bijdraagt aan de oplossing van het klimaatprobleem lijkt een open deur.

¹ Paul Jepson, Cain Blythe, *Rewilding, de vernieuwende wetenschap van ecologisch herstel* (Londen 2021, vertaling 2024) p. 75

² [Rewilding: Ten Years of Evolution and Development | Annual Reviews](#)

³ <https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html>

Echter in een tijd waarin de invloed van de mens de wilde natuur beïnvloedt als nooit tevoren, door factoren als landgebruik, klimaatverandering, afnemende biodiversiteit en de voortdurende verspreiding van invasieve soorten rewilden we in een nieuwe werkelijkheid, in ‘novel ecosystems’. ‘Dergelijke ecosystemen lijken in niets op wat we in de recente geschiedenis hebben gezien, maar ze worden het nieuwe normaal’, aldus prof. Jens Christian Svenning⁴. Meten wat het effect is, is van groot belang nu de noodzaak van het stoppen van verdere klimaatontwrichting belangrijker is dan ooit.

Een risico is dat technologische oplossingen voor het vastleggen van CO2 veel kapitaal opslokken dat benut had kunnen worden voor rewilding. Ook een factor kan het ontstaan van de vrijwillige koolstofmarkt zijn, waar initiatieven die broeikasgassen vastleggen met boomplantages en industriële broeikasgasstofzuigers, veel geld verdienen aan het vastleggen van broeikasgas. De rewildingcommunity ziet dat zij een geldstroom kan aanwenden voor meer verbonden wilde natuur.

En steeds belangrijker: een schone en gezonde leefomgeving is een mensenrecht, een stabiel klimaat (althans een niet door mensen veroorzaakt ontwricht klimaat) is daar een essentieel onderdeel van. Op 23 juli 2025 werd een stabiel klimaat erkend als mensenrecht bij het Internationaal Gerechtshof. Tien jaar nadat de Nederlandse rechter de beroemde uitspraak deed in de Urgenda-zaak, bevestigde het Internationaal Gerechtshof dat alle staten juridisch verplicht zijn goed klimaatbeleid te voeren⁵. De meetbaarheid van broeikasgasvastlegging door rewilding kan in de besluitvorming welk klimaatbeleid staten gaan voeren om geen mensenrechten te schenden, van belang zijn.

Natuur als broeikasgasspons

Sinds de Industriële Revolutie hebben samenlevingen astronomische hoeveelheden broeikasgassen uitgestoten en is het landgebruik radicaal veranderd. Volgens het *Special Report on Climate Change and Land* van het IPCC, is het vernietigen van natuur voor onder andere bos- en landbouw verantwoordelijk voor 23% van de totale menselijke broeikasgasuitstoot. Hierbinnen is ontbossing goed voor ongeveer 45% van de emissies⁶. Het herstel van zelfregulerende ecosystemen, is een noodzakelijke stap voor een veilige toekomst.

Naast natuurherstel is het stoppen van het verbranden van fossiele brandstoffen noodzakelijk, het winnen en verbranden van olie, gas en kolen vormt 75% van de oorzaak van de huidige klimaatontwrichting⁷.

⁴ <https://rewildingeurope.com/blog/making-nature-work-again-an-interview-with-jens-christian-svenning/>

⁵ <https://www.paulussen.nl/nl/nieuws/het-internationaal-gerechtshof-en-het-gelijk-van-de-nederlandse-rechter-in-klimaatzaken/>

⁶ <https://unfccc.int/topics/land-use/workstreams/land-use--land-use-change-and-forestry-lulucf>

⁷ <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>

Het is van cruciaal belang broeikasgassen vast te leggen. De natuur, met name (half open) bossen, veengrond, zoutmoerassen, mangroven en de zeebodem kunnen, eenmaal hersteld, enorme hoeveelheden broeikasgassen uit de atmosfeer opnemen. Het herstel van ecosystemen heeft een hogere kans van slagen en is goedkoper en minder schadelijk dan technologische alternatieven⁸.

Ecosystemen kunnen niet alle fossiele uitstoot door mensen compenseren. Schattingen geven aan dat het herstel van natuur (land en oceanen) ca. 50% van de jaarlijkse uitstoot van broeikasgassen door mensen kan vastleggen⁹. De overige 50% blijft in de atmosfeer. De opnamecapaciteit staat onder druk door klimaatverandering en landgebruik.

In tegenstelling tot technologieën zoals Carbon Capture and Storage (CCS) zijn er geen grote risico's, zoals lekkage van zuurstof wegdrukkende broeikasgassen, energieverlies of afhankelijkheid van grootschalige infrastructuur.

Rewilding is een bewezen natuurherstelstrategie die op grote schaal toepasbaar is. Het herstel van zelfregulerende ecosystemen heeft vele voordelen: het vergroot de voedselzekerheid, herstelt biodiversiteit, lucht- en waterkwaliteit en herstelt de waterkringloop en lokale weerbaarheid tegen klimaatverandering.

Huidige opwarming in geologisch perspectief

Meestal veranderde het klimaat geleidelijk, met temperatuurveranderingen van tienden van graden over miljoenen jaren, waardoor ecosystemen tijd krijgen zich aan te passen.

Maritiem-meteoroloog Caitlin Pot beschrijft in een blog voor het KNMI één van de bekendste voorbeelden van abrupte veranderingen in het klimaat en plaatst dit in het perspectief van de huidige snelheid van opwarming: het Paleocene-Eocene Thermal Maximum (PETM), zo'n 56 miljoen jaar geleden. *Waar de koolstofimpuls tijdens het PETM zich over duizenden jaren uitspreidde, voltrekt de huidige klimaatverandering zich in slechts enkele eeuwen. De oceaanzuuriging gaat nu al vele malen sneller dan tijdens het PETM. Ecosystemen, waar mensen onlosmakelijk onderdeel van zijn, hebben hierdoor veel minder tijd om zich aan te passen. In de 4,54 miljard jaar durende geschiedenis van de aarde is er geen periode bekend waar zo snel, zo veel koolstof wordt uitgestoten als nu. We bevinden ons in zekere zin op onbekend terrein*¹⁰.

⁸ *Kostprijs ecosysteemherstel: Naar schatting \$10–50 per ton CO₂ (bijv. bij herbebossing of herstel van veengebieden). Technologische koolstofverwijdering (zoals DAC, CCS): Momenteel \$100–600 per ton CO₂, afhankelijk van technologie en schaal. Bron: IPCC AR6, IEA, Nature (2021): The case for nature-based carbon removal.*

⁹ IPCC AR6: Sixth Assessment Report, 2021–2022, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/figures/summary-for-policy-makers/figure-spm-7>

¹⁰ [https://www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/sterke-en-snelle-opwarming-tijdens-paleocene-eocene-thermal-maximum-huidige-opwarming-is-nog-veel-snel#:~:text=Het%20PETM%3A%20uitzonderlijk%20snelle%20opwarming,plaats%20\(zie%20afbeelding%201\)](https://www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/sterke-en-snelle-opwarming-tijdens-paleocene-eocene-thermal-maximum-huidige-opwarming-is-nog-veel-snel#:~:text=Het%20PETM%3A%20uitzonderlijk%20snelle%20opwarming,plaats%20(zie%20afbeelding%201))

Rewilding is enige langetermijnoplossing

Het is van levensbelang dat de natuur kan meebewegen met de snelle verandering in de biosfeer. De wereld kampt niet alleen met een klimaatcrisis maar ook met een biodiversiteitscrisis. Ongeveer een kwart van de bestaande soorten wordt momenteel met uitsterven bedreigd, de populaties wilde dieren daalde in 50 jaar gemiddeld met 73% en de uitstervingspercentages liggen vele malen hoger dan de natuurlijke norm¹¹. De biodiversiteitscrisis verdiept als we de klimaatcrisis niet aanpakken: klimaatverandering zal deze negatieve trends sterk versterken en vormt bovendien een existentiële bedreiging voor menselijke samenlevingen. Herstel zal alleen een betekenisvolle impact hebben op de biodiversiteits- en klimaatcrisis als het wordt toegepast op grote delen van het aardoppervlak¹².

Rewilding is het enige bewezen effectieve langetermijnmechanisme voor het genereren en behouden van biodiversiteit¹³. De meeste soorten op aarde zijn honderdduizenden tot miljoenen jaren oud, hun functionele kenmerken vaak nog ouder. De processen die de aanjager zijn van de rijke biodiversiteit van de aarde en deze in stand hebben gehouden, hebben hun effectiviteit door de eeuwen heen bewezen, zelfs in periodes van klimaatinstabiliteit. Natuurlijk is het nodig om uitsterven van soorten met gerichte acties te voorkomen, maar om ook deze (en nu nog meer voorkomende) soorten een reëel toekomstperspectief te geven is herstel van grootschalige natuurlijke systemen noodzakelijk. Anders blijft heel veel natuur slechts in een peperdure intensive care-situatie bestaan die (te) afhankelijk is van de toewijding van vaak slechts enkele individuen of groepen toegewijde specialisten: geef panda en tijger hun wildernis terug voor een werkelijk gezonde toekomst.

Herstel megafauna cruciaal voor rewilding

Het herstel van koolstofrijke natuurlijke ecosystemen, zoals wilde bossen, graslanden, zeegrasvelden en veengebieden slaat grote hoeveelheden koolstof op. De rol van dieren in de koolstofkringloop kreeg tot een paar jaar geleden echter nauwelijks aandacht. Terwijl 'trofische rewilding' een kostenefficiënte, snelle en schaalbare oplossing is voor het verhogen van de koolstofopname wordt dit nog niet meegenomen in de methodologieën voor koolstofboekhouding.¹⁴

Het recente *Animating the Carbon Cycle*-model van de universiteit van Yale toont de extra hoeveelheid koolstof in de atmosfeer die wilde diersoorten helpen vastleggen en opslaan in de

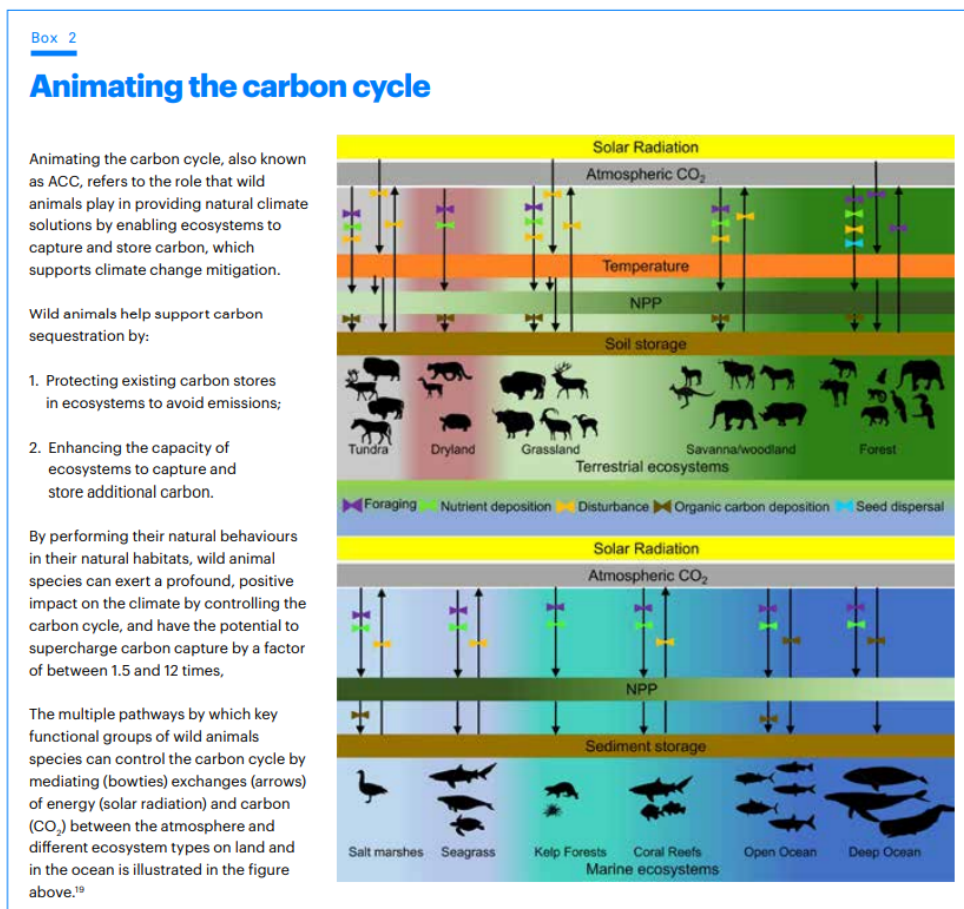
¹¹ WWF Living Planet Report 2024

¹² D. Leclère, M. Obersteiner, M. Barrett, S.H.M. Butchart, A. Chaudhary, A. De Palma, F.A.J. DeClerck, M. Di Marco, J.C. Doelman, M. Dürauer, et al. *Bending the curve of terrestrial biodiversity needs an integrated strategy* Nature, 585 (2020), pp. 551-556

¹³ Jens Christian Svenning, Rewilding should be central to global restoration efforts, One Earth 2020 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590332220306047#bib1>

¹⁴ https://d1jyxxz9imt9yb.cloudfront.net/resource/1722/attachment/original/IFAW_NDC_GUIDELINE_RGB_FINAL_LR.pdf

bodem door hun interacties binnen ecosystemen. Volgens het model zouden dieren het koolstofbudget van ecosystemen met 60-95% kunnen verhogen.¹⁵ Dit zou de koolstofafvang en -opslag van ecosystemen wereldwijd potentieel met minstens 6,4 miljard ton per jaar kunnen beschermen en verbeteren. Door de populaties van soorten als zeevissen, walvissen, gnoes en zeeotters te beschermen, kunnen we 5,8 Gigaton CO₂ per jaar besparen. Dit resulteert in een CO₂-afvang van 440 gigaton tegen het einde van de eeuw.

Het terugbrengen van grote dieren in het landschap, meestal inheemse soorten of alternatieven voor uitgestorven soorten, is van cruciaal belang bij het herstel van ecosystemen. Het gaat hierbij om grote herbivoren: van herten en gazellen tot paarden, kamelen en bizonen tot olifanten en neushoorns, evenals grote carnivoren en omnivoren zoals wolven, grote katachtigen en beren. De grazende

¹⁵ [Oswald J. Schmitz](#) and [Shawn J. Leroux](#), Food Webs and Ecosystems: Linking Species Interactions to the Carbon Cycle,

<https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev-ecolsys-011720-104730>, 2020

runderen en paarden die ARK in Nederland inzet zijn ook een stand-in voor uitgestorven oerrund en tarpan.

De huidige fauna's zijn sterk afgenomen ten opzichte van de norm van de laatste 30–40 miljoen jaar¹⁶. Deze verliezen aan megafauna beslaan de laatste 100.000 jaar en zijn op grote schaal gaande. Grote dieren zijn op grote schaal en onevenredig uit ecosystemen verwijderd door jacht en habitatverlies. Van de 74 soorten grote herbivoren (≥ 100 kg lichaamsgewicht) die wereldwijd overleven, wordt 59% met uitsterven bedreigd. De verliezen aan megafauna vertegenwoordigen op zichzelf een groot verlies aan biodiversiteit, maar hebben ook functionele gevolgen. Megafauna zorgt voor meer biodiversiteit op landschapsniveau door ten minste twee mechanismen: een gevarieerde vegetatiestructuur (heterogeniteit) van het landschap, met name door te grazen en fysieke verstoring en via de verspreiding van zaden. Verminderde begrazing leidt bijvoorbeeld tot een grootschalige verdichting van bossen in natuurgebieden in Europa, waardoor de heterogeniteit van de vegetatie afneemt en er een wijdverspreide achteruitgang optreedt van planten en insecten die zich hebben aangepast aan open en halfopen omstandigheden. Heterogeniteit en verspreiding zijn van groot belang voor het verbeteren van de biodiversiteit in het landschap en zouden ook de veerkracht van soorten tegen klimaatverandering moeten versterken zodat dieren en planten kunnen migreren en klimaatverandering kunnen volgen.

*Lees hier verder over Trophic rewilding as a restoration approach under emerging novel biosphere conditions (2024) Jens-Christian Svenning¹, *, Robert Buitenwerf¹, and Elizabeth Le Roux^{1,2} 1Center for Ecological Dynamics in a Novel Biosphere*

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960982224002197>

Wilde natuur legt fors meer koolstof vast dan landbouw

Natuurlijke ecosystemen zullen over het algemeen grotere hoeveelheden koolstof vastleggen dan gebieden die intensief door mensen worden gebruikt. Zo wordt geschat dat natuurlijke ecosystemen ten opzichte van landbouwgrond gemiddeld 120 ton koolstof per hectare extra opslaan in de tropen en 63 ton koolstof in gematigde streken.¹⁷ Verhoogde koolstofvastlegging vindt zowel bovengronds plaats via de opbouw van complexere vegetatie met een grotere biomassa als in de bodem. Hoewel deze uitkomst duidelijk is, zijn er veel open vragen over de details, bijvoorbeeld: onder welke omstandigheden verbetert of vermindert megafaunaherstel de koolstofvastlegging in natuurlijke

¹⁶ J.-C. Svenning, M. Munk, A. Schweiger, *Trophic rewilding: ecological restoration of top-down trophic interactions to promote self-regulating biodiverse ecosystems*, Rewilding. Ecological Reviews, Cambridge University Press (2019), pp. 73-98

¹⁷ <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1011078107> Trading carbon for food: Global comparison of carbon stocks vs. crop yields on agricultural land Paul C. West pcwest@wisc.edu, Holly K. Gibbs, Chad Monfreda, +3, and Jonathan A. Foley 2010

ecosystemen?¹⁸ Belangrijk is dat megafaunaherstel waarschijnlijk vaak het brandrisico vermindert¹⁹ en een verbeterde koolstofvastlegging op de lange termijn bevordert. Over het algemeen wordt verwacht dat rewilding, door veerkrachtige ecosystemen te bevorderen door het aanpassingsvermogen van biodiversiteit te vergroten, het risico op ecosysteemverval en de daarmee gepaard gaande koolstofuitstoot zal verminderen.

Literatuur

IPCC Special Report on Climate Change and Land (2019) <https://unfccc.int/topics/land-use/workstreams/land-use--land-use-change-and-forestry-lulucf>

IPCC AR6 Synthesis Report <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/> (2023)

Mark Lynas, *De mens als God, hoe de Aarde het Antropoceen kan doorstaan* (beschrijving negen planetaire grenzen onderzoeksgroep Johan Rockström) (Utrecht 2011)

(*The God Species, How The Planet Can Survive The Age Of Humans* London 2011)

Paul Hawken *Regeneration, de klimaatcrisis opgelost in één generatie* (Rotterdam 2022) (hoofdstuk Verwilderen vanaf p. 63)

Paul Jepson, Cain Blythe *Rewilding, The radical new science of ecological recovery* (London 2020) (Hoofdstuk 6 Earth System Impacts)

Bart Verheggen, *Wat iedereen zou moeten weten over klimaatverandering* (Amsterdam 2020)

Greta Thunberg, *Het klimaatboek* (Amsterdam 2022) Hoofdstuk 5.7 Wat we nu moeten doen | Rewilding George Monbiot, Rebecca Wrigley

David Wallace-Wells, *De Onbewoonbare aarde* (Amsterdam/ New York 2019)

Giulia Testa, Amy Duthie, Arie Trouwborst, Implementing the nature restoration regulation through rewilding: Guidelines for drafting the National Restoration Plans, e.a. (Heilige Landstichting 2025) https://www.rewildingeurope.com/wp-content/uploads/2025/04/REWE_03837_REWE005_Policy-document_25042025.pdf

¹⁸ J.P.G.M. Cromsigt, M. Te Beest, G.I.H. Kerley, M. Landman, E. le Roux, F.A. Smith *Trophic rewilding as a climate change mitigation strategy?* Philos. Trans. R. Soc. Lond. B Biol. Sci., 373 (2018), p. 20170440 2018

¹⁹ C.N. Johnson, L.D. Prior, S. Archibald, H.M. Poulos, A.M. Barton, G.J. Williamson, D.M.J.S. Bowman, *Can trophic rewilding reduce the impact of fire in a more flammable world?* Philos. Trans. R. Soc. Lond. B Biol. Sci., 373 (2018), p. 20170443

Cijfers over wereldwijde bijdrage van fossiele brandstoffen en Landgebruik, bosbouw en landbouw (inclusief ontbossing) aan klimaatverandering zijn afkomstig uit het Zesde IPCC-rapport (AR6), met name uit het Synthesis Report (2023) en het rapport van Werkgroep III (2022).

Caitlin Pot, Het verre verleden als waarschuwing, Achtergrondartikel KNMI (De Bilt, 7 mei 2025)
<https://www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/sterke-en-snelle-opwarming-tijdens-paleocene-eocene-thermal-maximum-huidige-opwarming-is-nog-veel-snelser>

Webinar Global Rewilding Alliance (Co-hosted by Rewilding Europe and Re:wild)
<https://youtu.be/wzivF0VRyKA?si=q6QQ5T6I4u6AJLcv>

The webinar explores the latest scientific research on how healthy ecosystems, with all of their wild animal populations, contribute to carbon sequestration and climate mitigation – referred to as Animating the Carbon Cycle (ACC). It will show how nature restoration can help countries achieve their climate goals under the Paris Agreement, and their biodiversity targets under the Kunming-Montreal Biodiversity Framework.

Jens-Christian Svenning , Robert Buitenwerf , Elizabeth Le Roux, *Trophic rewilding as a restoration approach under emerging novel biosphere conditions*
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0960982224002197> (mei 2024)

Rapport Rewilding Britain *Rewilding en Klimaat* <https://www.rewildingbritain.org.uk/why-rewild/benefits-of-rewilding/climate-emergency>

Carlos Carrol, Reed Noss, *Rewilding in the face of climate change*
https://www.researchgate.net/publication/341807040_Rewilding_in_the_face_of_climate_change
(Juni 2020)

Oswald J. Schmitz, Magnus Sylvén, Trisha B. Atwood, Elisabeth S. Bakker, Fabio Berzaghi, Jedediah F. Brodie, Joris P. G. M. Cromsigt, Andrew B. Davies, Shawn J. Leroux, Frans J. Schepers, Felisa A. Smith, Sari Stark, Jens-Christian Svenning, Andrew Tilker & Henni Yläanne, *Trophic rewilding can expand natural climate solutions* <https://animatingcarbon.earth/>

Lanhui Wang, Fangli Wei, Torbern Tagesson, Zhongxiang Fang, Jens-Christian Svenning, *Transforming forest management through rewilding: Enhancing biodiversity, resilience, and biosphere sustainability under global change* maart 2025)
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590332225000211>

Intact and managed peatland soils as a source and sink of GHGs from 1850 to 2100
[Jens Leifeld](#), [Chloé Wüst-Galley](#) & [Susan Page](#)

<https://www.nature.com/articles/s41558-019-0615-5> (november 2019)

Natural Flood Management, Wildlife Trust https://www.wildlifetrusts.org/sites/default/files/2025-03/2025_FEB_NaturalFloodManagement_Full_Report_DIGITAL_SPREAD.pdf (maart 2025) via

<https://www.newcivilengineer.com/latest/benefits-of-natural-flood-management-are-10-times-the-cost-study-shows-14-03-2025/>

Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden <https://www.nobveenweiden.nl/>

[Alexander J. V. Buzacott](#), [Bart Kruijt](#), [Laurent Bataille](#), [Quint van Giersbergen](#), [Tom S. Heuts](#), [Christian Fritz](#), [Reinder Nouta](#), [Gilles Erkens](#), [Jim Boonman](#), [Merit van den Berg](#), [Jacobus van Huissteden](#), [Ype van der Velde ... See fewer authors](#) Drivers and Annual Totals of Methane Emissions From Dutch Peatlands (December 2024) <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/gcb.17590>

[Julian R. Massenber](#), [Johannes Schiller](#), [Christoph Schröter-Schlaack](#) *Towards a holistic approach to rewilding in cultural landscapes* (December 2022)

Joran Lammers, Berno Strootman, Lotte Embregts, Lisa Peters, Jessica Minn, Jan Willem Erisman, Nederland Veganland, (april 2024) <https://nederlandveganland.nl/> *Ontwerpend onderzoek wijst uit: minder vlees en zuivel betekent meer ruimte voor natuur, ontspanning, klimaat, biodiversiteit, en meer rechtvaardigheid en is goed nieuws voor de economie!*

<https://www.nemokennislink.nl/publicaties/veen-terugbrengen-voor-het-klimaat/>

Collin van Rooij, Jan Daalder, *In 4 grafieken: hoe Nederland miljoenen extra mensen kan voeden, als we stoppen met de vee-industrie*, Follow The Money, april 2025 <https://www.ftm.nl/artikelen/hoe-nederland-miljoenen-extra-mensen-kan-voeden>

3% ecologisch intact: https://www.frontiersin.org/journals/forests-and-global-change/articles/10.3389/ffgc.2021.626635/full?utm_source=fweb&utm_medium=nblog&utm_campaign=ba-sci-ffgc-where-might-we-find-ecologically-intact-communities

PONC-handboek <https://arkrewilding.nl/nieuws/2023/handboek-natuurlijke-processen-voor-beheerders>

Jeremy Rifkin, *The age of resilience, reimagining existence on a rewilding Earth* (London 2022)

Bram Büscher en Robert Fletcher, *The conservation revolution, radical ideas for saving nature beyond the Anthropocene* (London 2022)

George Monbiot *Feral, rewilding the land, sea and human life* (London 2013)

Bram Büscher (WUR): **Gevaar: om de hete brij heen blijven draaien en net te doen of je het probleem kunt oplossen zonder de oorzaak van het probleem aan te pakken**

<https://theconversation.com/biodiversity-treaty-un-deal-fails-to-address-the-root-causes-of-natures-destruction-196905>